

در تار و پودِ

تئاترِ

دیوانی

حسین حق پرست

سرشناسه	حق پرست، حسین، ۱۳۶۳-
عنوان و نام پدیدآور	در تار و پود تئاتر دینی/ نویسنده حسین حق پرست..
مشخصات نشر	مشهد: نشر شمشاد، ۱۴۰۰
مشخصات ظاهری	۲۱۷ ص
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۷۷۱۴-۳۴-۰
وضعیت فهرست نویسی	فبا
موضوع	نمایش -- جنبه های مذهبی
موضوع	Theater -- Religious aspects
رده بندی کنگر	۳۵۱PN
رده بندی دیویی	۷۹۲/۰۱
شماره کتابشناسی ملی	۸۴۱۳۰۸۴

www.ketab.ir

در تاروپود تئاتر دینی

حسین حق پرست

طراح جلد: سید رضا فلاح

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ اول، ۱۴۰۰

قیمت: ۴۵۰۰۰ تومان

۹۷۸-۶۲۲-۷۷۱۴-۳۴-۰

حق هر گونه چاپ برای نویسنده و ناشر محفوظ است.

مشهد، خیابان دانشگاه، بین خیابان کفای و میدان شریعتی پلاک ۴۶۷، نشر شمشاد

کد پستی: ۹۱۸۳۷۹۴۵۹۶

شماره تماس: ۰۵۱۳۸۴۳۳۱۵۷

اینستاگرام: @Shemshadpub

سایت: www.Shemshadpub.ir

ایمیل: shemshadpublishers@gmail.com

فهرست مطالب

نگاره اول / تئاتر: تاریخچه، سبکها و اجزای آن

مقدمه ۱۴

تعریف تئاتر ۱۶

تفاوت تئاتر با نمایش ۱۶

خاستگاه تئاتر ۲۰

تاریخچه تئاتر ۲۲

تاریخچه تئاتر در جهان ۲۲

تاریخچه تئاتر در ایران ۲۹

سبکهای نمایش در تئاتر ۴۲

اکسپرسیونیسم ۴۲

دادائیسم ۴۴

رومانتیسم ۴۶

رنالیسم ۴۸

سمبولیسم ۵۱

اجزای تئاتر ۵۲

نمایشنامه یا متن ۵۳

کارگردان ۵۹

بازیگر ۶۵

صحنه و طراحی صحنه ۶۷

لباس ۷۲

نور ۷۴

گرم ۷۷

وسایل صحنه ۷۹

تماشاگر ۷۹

نگاره دوم/ دین؛ مفهوم، تفاوت و اشکال آن

مقدمه ۸۳

تعریف دین ۸۵

معنای لغوی دین ۸۵

معنای اصطلاحی دین ۸۸

تعریف مذهب ۱۰۰

معنای لغوی مذهب ۱۰۰

معنای اصطلاحی مذهب ۱۰۱

تفاوت دین با مذهب ۱۰۴

ادیان بزرگ جهان ۱۰۷

دین مسیحیت ۱۰۸

دین اسلام ۱۰۹

دین بودا ۱۱۱

دین هندوئیسم ۱۱۲

نگاره سوم/ تناظر دینی؛ تبلور آن در اروپا، آسیای شرقی و ایران

مقدمه ۱۱۵

دین و هنر ۱۱۷

هنر دینی ۱۲۳

تعریف هنر ۱۲۴

انواع هنر ۱۲۹

www.ketab.ir

کلام نخست:

تئاتر، آیینی ترین هنر جهان است. از زمان پیدایش، دست مایه نمایش آیین ها و سنت های مردمی بوده که آن را بازی و تماشا می کردند. چه در یونان باستان که قهرمان نمایش ها، خدایان بودند و چه بعدتر که یگانه پرستی مفهومی عمیق برای بشر یافت، تئاتر با نشانه های دینی و آیینی به اجرا درمی آمد. در واقع هنر تئاتر زاییده مراسم مذهبی، آیینی و اجتماعی انسانها است. تئاتر از زندگی و سرنوشت زمینی و فرازمینی بشر سرچشمه گرفته است. در این هنر، خلاقیت برگرفته از مستندات حیاتی انسانها و باورهای اجتماعات به قدرتهای نیک و بد فرازمینی بیشتر از تخیل در خلق درامها، تراژدیها و حماسه ها تاثیرگذار بوده است. مطالعات صورت گرفته نشان می دهد که در جوامع توسعه یافته و یا در حال توسعه، تئاتر از ارکان اصلی و تحول آفرین نهاد اجتماعی محسوب می گردد. این نهاد اجتماعی در راستای رفع نیازهای انسانی و اجتماعی، ضمن تعامل با ساختارها و هنجارهای جمعی، با هنر آفرینی و خلق آثار نمایشی به تجلی زیبای حقایق و بیان جذاب انگیزه ها و احساسات جامعه می پردازد و کارکرد عمیق و فراگیر خود را هم به عنوان آینه حیات جمعی و هم به عنوان الگوی زندگی اجتماعی بروز می دهد. شواهد و تجارب هنرهای نمایشی در تاریخ گذشته و کنونی حاکی از آن است که تئاتر به عنوان وسیله ای موثر و کارآمد برای تقویت تلاشهای معیشتی و دفاعی و یا تحکیم مبانی حقوقی، اجتماعی شدن، قانون پذیری و نظم و انضباط اجتماعی در قالب نمایش های متنوع، جذاب و آگاهی بخش مورد استفاده متولیان جامعه قرار میگیرد. درحقیقت زمانی تئاتر و هنرهای نمایشی به جایگاه حقیقی خود نزدیک می شود که جامعه تئاتر را برای خود تئاتر دوست بدانند و آن هنگامی است که تئاتر با فرهنگ، ادب، تعالی افکار، احساسات انسانها، روحیات و وجدان جمعی جامعه سر و کار داشته باشد و رویکرد آن بگونه ای باشد که به معنای حقیقی خود یعنی تجلی حقیقی ویژگی های ضروری جامعه و روشنگری و تحول آفرینی آن

نزدیک شود، جوامع در جهت رشد و توسعه فردی و اجتماعی خود گام بر میدارد. در این راستا، با توجه به جایگاه و ظرفیت اثرگذاری که هنر تئاتر به ویژه تئاتر دینی بر کلیه وجوه اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و آموزشی جامعه داشته و موجب اشاعه هنرهای آیینی و دینی به منظور ایجاد زمینه مناسب جهت تولید متون و آثار نمایشی فاخر و کشف استعدادها و نو و همچنین ارتقاء کیفیت فکری و اجرایی آن به عنوان منشا اثرگذاری بر ارتقا و گسترش روز افزون فرهنگ ایرانی و اسلامی میگردد، تبیین متون و اسناد معتبری که بتواند شناخت عمیق و مطلوبی در زمینه این ابزار تاثیرگذار بر روند عملکرد جامعه ارائه دهد، امری ضروری و به جاست. بر همین اساس کتاب «تئاتر دینی» که در پیشروی شماست، از طریق بررسی و گردآوری اسناد و مطالعات صورت گرفته در حیطه تئاتر، دین و اشکال تئاتر دینی در جهان و همچنین دیدگاههای صاحب نظران در این حیطه، مسیر شکل گیری و بازآفرینی تئاتر دینی در حیات بشری را به تصویر کشیده است. این کتاب مشتمل بر سه بخش می باشد که در ادامه به اختصار توضیح داده میشود.

بخش نخست؛ جهت شناخت تئوریک تئاتر دینی به بررسی مفاهیم بنیادین در حوزه تئاتر، نمایش، تشابه و تفاوت تئاتر و نمایش پرداخته شده و ضمن تفسیر تاریخچه شکل گیری تئاتر در جهان و ایران، به معرفی و تحلیل اجزاء تشکیل دهنده تئاتر و سبکهای متنوع آن پرداخته میشود.

در بخش دوم؛ ضمن تعریف دین و مذهب به بررسی تفاوت آن دو، به عنوان دو مفهوم رایج در جامعه جهت تفکیک تئوریک آنها و ایجاد همراستایی میان تفکر نویسنده و مخاطب پرداخته میشود. همچنین در انتهای این بخش، توضیح مختصری در مورد ادیان بزرگ جهان، چهار دین، مسیحیت، اسلام، بودا و هندو با توجه به جایگاه و کثرت پیروانشان در ابعاد جهانی ارائه می گردد.

در بخش سوم؛ ضمن تعریف هنر و بیان تقسیم بندی آن براساس دیدگاههای مختلف، به بررسی رابطه میان دین و هنر پرداخته میشود و چگونگی تولد تئاتر

دینی تبیین می‌گردد. در واقع در این بخش، که سرمنزل مقصود کتاب حاضر است، تولد و تحول تئاتر دینی و همچنین مضموم و محتوای آن، باورهای مذهبی متداخل در تئاتر دینی، شخصیت‌های معمول تئاترهای دینی و چگونگی تقابل آنها و همچنین فضای فیزیکی، صحنه اجرا و مخاطب تئاتر دینی مورد بررسی و بحث قرار گرفته و در انتها، توضیحاتی در خصوص تئاتر دینی در ادیان بزرگ جهان به تفصیل ارائه می‌گردد.

ویژگی اصلی این کتاب تاکید آن بر معیارهای دینی و مذهبی جوامع در میان اعصار مختلف است که هر یک در زمان خود میتواند بستر شکل‌گیری تئاتر دینی را متحول نماید. در واقع نویسنده در میان جملات و عبارات تلاش نموده تا اهمیت تحول در تفکرات دینی را در پیشبرد تئاتر دینی منعکس نماید. بهره‌برداران اصلی کتاب حاضر دانش‌پژوهان و دانشجویان رشته‌های نمایشی بالخصوص ادبیات نمایشی است، چرا که به آنها در شناخت رابطه میان تئاتر و دین و همچنین شکل‌گیری تئاتر دینی در میان ادیان بزرگ جهان کمک شایان توجهی نماید. علاوه بر آن محققان و نظریه‌پردازان حوزه تئاتر و تئاتر دینی نیز به غایت می‌توانند از آن بهره‌برند. قابل ذکر است که کتاب حاضر به دور از شکال و نقص نبوده و کمی‌ها و نارساییهای بسیار بر آن ممکن است وارد آید. لذا از کلیه محققان و نظریه‌پردازانی که این کتاب را قابل مطالعه دانستند تقاضا دارم در صورتیکه نقدی بر آن وارد است، در جهت بهبود محتوای کتاب به اینجانب ارائه نمایند. در انتها، از کلیه بزرگوارانی که اینجانب را در تالیف کتاب حاضر راهنمایی و مساعدت نمودند. بالخصوص سرکارخانم دکتر هدا بهبودی و همچنین جناب آقای محمد جعفر جراح نجفی و مدیریت محترم انتشارات شمشاد سپاسگزاری می‌نمایم.